

ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.14:352

JEL classification: H72, H75, H76, R1

DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.04.052>

Світлана САВЧУК,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет,
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46009, Україна,
e-mail: s.savchuk@wunu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6213-4122>

Антоніна ДЕМ'ЯНЮК,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет,
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46009, Україна,
e-mail: a.demianiuk@wunu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8994-7633>

Мирослава ГУПАЛОВСЬКА,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет,
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46009, Україна,
e-mail: m.hupalovska@wunu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9787-0891>

РОЛЬ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Савчук С., Дем'янюк А., Гупаловська М. Роль видатків місцевих бюджетів України у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів. *Вісник Тернопільського*

© Світлана Савчук, Антоніна Дем'янюк, Мирослава Гупаловська, 2020.

національного економічного університету. 2020. Вип. 4. С. 52–64. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.04.052>

Savchuk, S., Demianiuk, A., Hupalovska, M. (2020). Rol vydatkiv mistsevykh biudzhativ Ukrainy u zabezpechenni sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv [The role of expenditures of local budgets of Ukraine in ensuring socio-economic development of the regions]. *The Herald of Ternopil National Economic University*, 2020, Vol. 4. P. 52–64. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.04.052>

Анотація

Вступ. Сучасні тенденції зростання попиту на суспільні блага на місцевому рівні супроводжуються збільшенням обсягів видатків місцевих бюджетів на їхнє фінансове забезпечення. Трансформаційні перетворення в Україні, у результаті яких зростає роль місцевих бюджетів, зумовлюють необхідність забезпечення чіткого розподілу видів податкових надходжень між рівнями бюджетної системи з урахуванням напрямів здійснення видатків місцевих бюджетів та впровадження дієвого механізму ефективного здійснення видатків місцевих бюджетів з метою забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні науково-практичних засад ролі видатків місцевих бюджетів України у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів.

Методи дослідження базуються на діалектичному методі наукового пізнання і системному підході до вивчення питань видатків місцевих бюджетів України в умовах бюджетної децентралізації з використанням методів наукових абстракцій та аналогій, аналізу й синтезу, економіко-статистичного аналізу для дослідження ролі видатків місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів.

Результати. Розглянуто та визначено напрями діяльності органів місцевої влади в контексті регулювання соціально-економічного розвитку регіонів. Досліджено систему показників, за якими здійснюється моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів. Проаналізовано видатки місцевих бюджетів України соціального спрямування та видатки на економічну діяльність у контексті визначення їхнього впливу на соціально-економічний розвиток регіонів. Визначено роль регіональних цільових програм як важливого засобу ефективного застосування програмно-цільового бюджетування. Окреслено напрями посилення впливу видатків місцевих бюджетів у визначенні та забезпеченні пріоритетів соціально-економічного розвитку регіонів.

Перспективи. Подальші дослідження важливо зосередити на підвищенні ефективності використання коштів місцевих бюджетів у контексті забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів.

Ключові слова: видатки місцевих бюджетів, бюджетна децентралізація, соціально-економічний розвиток регіону, видатки соціального спрямування, видатки на економічну діяльність, регіональні цільові програми.

Формул: 0, рис.: 1, табл.: 2, бібл.: 13.

Svitlana SAVCHUK,

PhD (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of S. Yurii Finance Department,
West Ukrainian National University,
11 Lvivska Str. Ternopil, 46009, Ukraine,
e-mail: s.savchuk@wunu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6213-4122>

Antonina DEMIANIUK,

PhD (Economics), Associate Professor of S. Yurii Finance Department,
West Ukrainian National University,
11 Lvivska Str. Ternopil, 46009, Ukraine,
e-mail: a.demianiuk@wunu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8994-7633>

Myroslava HUPALOVSKA,

PhD (Economics), Associate Professor of S. Yurii Finance Department,
West Ukrainian National University,
11 Lvivska Str. Ternopil, 46009, Ukraine,
e-mail: m.hupalovska@wunu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9787-0891>

THE ROLE OF EXPENDITURES OF LOCAL BUDGETS OF UKRAINE IN ENSURING SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGIONS

Abstract

Introduction. *Current trends in the growth of demand for public goods at the local level increase the expenditures of local budgets for their financial support. Transformation processes in Ukraine to increase the role of local budgets necessitate a clear distribution of sources of tax revenues between the levels of the budget system in direct proportion to the financing of local budgets and the introduction of an effective mechanism for effective financing of local budgets through ensuring the socio-economic development of regions.*

The purpose of the research is to substantiate the scientific and practical basis of the role of expenditures of local budgets of Ukraine in ensuring the socio-economic development of regions.

Research methods are based on the dialectical method of scientific knowledge and a systematic approach to the study of local budget expenditures of Ukraine in terms of budget decentralization using methods of scientific abstractions and analogies, analysis and synthesis, economic and statistical analysis to study the role of local budget expenditures in ensuring socio-economic development of the regions.

Results. *The directions of activity of local authorities in the context of regulation of social and economic development of regions are considered and defined. The system of indicators according to which the monitoring of socio-economic development of regions is carried out is researched. Expenditures of local budgets of Ukraine of social orientation and expenditures on economic activity in the context of determining their impact on the socio-economic development of the regions are analyzed. The role of regional target*

programs as an important means of effective application of program-targeted budgeting is determined. The directions of growth of influence of expenses of local budgets in definition and maintenance of priorities of social and economic development of regions are outlined.

Prospects. *Further research is important to focus on increasing the efficiency of expenditure of local budgets in the context of ensuring the socio-economic development of the regions.*

Keywords: *local budget expenditures, budget decentralization, socio-economic development of the region, social expenditures, expenditures on economic activity, regional target programs.*

Formulas: 0, fig.: 1, tab.: 2, bibl.: 13.

Постановка проблеми. В умовах бюджетної децентралізації значна відповідальність за вирішення регіональних проблем покладається на органи місцевої влади, які відіграють важливу роль у забезпеченні прав громадян на належний життєвий рівень, забезпечення усіма суспільними благами та послугами, виходячи із соціально-економічних можливостей адміністративних територій. Сучасна практика формування та виконання видаткової частини місцевих бюджетів України свідчить про підвищення ролі місцевих бюджетів у бюджетній системі, проте збільшення видатків місцевих бюджетів не забезпечується адекватним розподілом доходів між загальнодержавним і місцевим рівнями.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні й практичні питання видатків місцевих бюджетів у своїх працях розглянули вітчизняні науковці, зокрема О. Василик, В. Дем'янишин, М. Карлін, О. Кириленко, В. Кравченко, І. Луніна, В. Опарін, К. Павлюк, Ю. Пасічник, О. Сунцова, В. Федосов, С. Юрій та ін. Важливе значення для визначення впливу видатків місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток регіонів мають праці таких вчених, як Н. Гавкалова, М. Деркач, О. Ковтун, З. Лободіна, В. Попов, Н. Стоянець та ін. Вивчення теоретичних положень й аналіз проблем практики виконання видаткової частини місцевих бюджетів у контексті соціально-економічного розвитку регіонів здійснили зарубіжні дослідники, зокрема Ш. Бланкарт, Дж. Б'юкенен, Ч. Ленгер, Р. Масгрейв, Дж. Стігліц та ін. Внесок вищезазначених науковців є вагомим, проте досі залишаються недостатньо дослідженими особливості впливу видатків місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток регіонів у контексті бюджетної децентралізації.

Метою дослідження є обґрунтування науково-практичних засад ролі видатків місцевих бюджетів України в контексті забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів.

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічний розвиток є складним процесом, який супроводжується взаємодією відносин різноманітних економічних суб'єктів та соціальних груп населення під впливом позитивних і негативних факторів. Його основною метою є забезпечення населення якісними суспільними благами та послугами, зростання рівня його добробуту. У визначенні поняття «соціально-економічний розвиток» наголошується на взаємозв'язку рівня економічного розвитку та вирішенні соціальних проблем як окремих територій, так і держави загалом. Тому

діяльність органів місцевої влади в контексті регулювання соціально-економічного розвитку регіонів повинна бути спрямована на забезпечення:

- сталого розвитку території, що виявляється у можливості збереження відповідних параметрів щодо тенденцій її функціонування та розвитку;
- збалансованості та пропорційності всіх складових соціально-економічної системи регіону;
- можливостей використання наявного ресурсного потенціалу відповідної території;
- позитивних тенденцій у динаміці соціально-економічних показників, що визначають рейтинг регіонів;
- соціального спрямування територіального розвитку, що передбачає постійне підвищення добробуту громадян;
- сприятливих умов для суб'єктів господарювання щодо розвитку власного потенціалу в контексті забезпечення конкурентоспроможності економіки регіону;
- реалізації інвестиційної політики регіону та посилення інноваційної складової розвитку території, що базується на використанні інноваційних технологій як у виробничій діяльності, так і в управлінні фінансовими ресурсами [1, с. 127].

Рівень соціально-економічного розвитку регіонів тісно пов'язаний не тільки з наявністю відповідних ресурсів, їхньою структурою, а й з особливостями використання ресурсного потенціалу. Це потребує різновекторних структурних змін, серед яких найбільш типовими визначають:

- трансформаційні процеси в економіці, оптимізація та ефективне використання наявних ресурсів;
- функціональні зміни відповідних інститутів, пріоритетів розвитку територіальних громад.

Особливе значення для визначення рівня соціально-економічного розвитку регіонів має система відповідних показників, за якими здійснюється їхнє рейтингове оцінювання в частині реалізації державної регіональної політики, що свідчить про ефективність управлінських рішень на державному та місцевому рівнях [2].

Показники, які характеризують рівень економічного розвитку, науковці умовно поділяють на групи:

- показники, які характеризують фактори розвитку (джерела розвитку, умови соціально-економічного розвитку і наявні ресурси);
- показники, які характеризують результати розвитку (економічні, соціальні, екологічні, демографічні тощо);
- показники, за допомогою яких здійснюється оцінювання ступеня реалізації цілей розвитку регіону [3, с. 209].

Для проведення моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів Міністерство розвитку громад та територій України застосовує систему показників за такими напрямками:

- економічна та соціальна згуртованість;
- економічна ефективність;
- інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця;
- фінансова самодостатність;
- розвиток малого та середнього підприємництва;

- ефективність ринку праці;
- розвиток інфраструктури;
- відновлювана енергетика та енергоефективність;
- доступність та якість послуг у сфері освіти;
- доступність та якість послуг у сфері охорони здоров'я;
- соціальний захист та безпека;
- раціональне природокористування та якість довкілля [4; 5; 6].

Так, рівень соціально-економічного розвитку адміністративних територій у результаті визначається особливостями їхнього фінансового забезпечення. Важлива роль відводиться місцевим бюджетам, від ефективного функціонування яких залежить результативність економічних перетворень та подолання диференціації між рівнем добробуту громадян.

Важливим інструментом регулювання соціально-економічного розвитку регіонів вважаються саме видатки місцевих бюджетів, від ефективного здійснення яких залежить рівень виконання функцій і завдань місцевих органів влади для зростання рівня суспільного добробуту. Видатки місцевих бюджетів є відображенням пріоритетів бюджетної політики на місцевому рівні та результативності її проведення. Їхня структура має враховувати інтереси місцевих громад та відповідати програмі соціально-економічного розвитку окремих регіонів, а обсяг – визначатися з урахуванням обсягу наявних бюджетних ресурсів. На ефективність здійснення видатків місцевих бюджетів вказують реальні тенденції в економічній, соціальній та інших сферах, а також рівень виконання наданих повноважень органам місцевого самоврядування.

З метою проведення аналізу впливу видатків місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток регіонів варто виокремити видатки місцевих бюджетів соціального спрямування та видатки на економічну діяльність.

Так, місцеві бюджети є вагомим джерелом фінансування соціального розвитку територій. В умовах бюджетної децентралізації із розширенням повноважень органів місцевого самоврядування посилюється їхня роль у забезпеченні високої якості та рівня життя громадян, про що свідчить динамічний розвиток усіх сфер суспільного життя. Ключову роль у фінансуванні таких галузей соціальної сфери на місцевому рівні, як освіта, охорона здоров'я, духовний і фізичний розвиток, соціальний захист і соціальне забезпечення відіграють саме кошти місцевих бюджетів.

Аналіз видатків місцевих бюджетів України свідчить про значну їхню соціальну спрямованість, а отже, – переважання тих видів видатків, які впливають на рівень індексу людського розвитку.

Аналізуючи склад видатків соціального спрямування місцевих бюджетів України, зазначимо, що у 2015–2019 рр. виявлено позитивну тенденцію до зростання всіх їхніх видів. За цей період найбільший абсолютний приріст простежувався щодо видатків на освіту – 103094,3 млн грн порівняно з 2015 р. (табл. 1).

Значний приріст відбувся за видатками на соціальний захист та соціальне забезпечення – з 72638,9 млн грн у 2015 р. до 103158,1 млн грн у 2019 р. Майже у 1,5 разу зросли обсяги видатків на охорону здоров'я, їхній абсолютний приріст становив 30267,2 млн грн. Стабільно зростали впродовж аналізованого періоду видатки на

духовний та фізичний розвиток, незважаючи на їхній найменший абсолютний приріст в обсязі 1197461 млн грн у 2019 р. порівняно з 2015 р.

Таблиця 1

**Склад видатків соціального спрямування місцевих бюджетів України
у 2015–2019 рр.***

(млн грн)

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Абсолютний приріст 2019/2015
Охорона здоров'я	59550,7	63038,8	85663,0	93233,9	89817,9	30267,2
Духовний та фізичний розвиток	9609,1	11938,8	16444,2	18885,9	21583,2	11974,1
Освіта	84007,7	94611,2	136618,4	165707,9	187102,0	103094,3
Соціальний захист та соціальне забезпечення	72638,9	106364,6	141282,8	145498,0	103158,1	30519,2
Видатки соціального спрямування місцевих бюджетів України	225806,4	275953,4	380008,4	423325,7	401661,2	175854,8
Всього видатків місцевих бюджетів України	276939,9	346343,5	490122,9	563277,4	557530,5	280590,6

Джерело: Складено на основі даних Державної казначейської служби України [7–11].

Варто зазначити, що збільшення обсягів видатків соціального спрямування відбулося значною мірою за рахунок збільшення обсягу видатків на заробітну плату працівників бюджетних установ внаслідок інфляційних процесів, на оплату комунальних послуг і енергоносіїв внаслідок постійного зростання цін на них. Однак такі тенденції загалом не сприяли суттєвому покращенню якості наданих суспільних послуг населенню та підвищенню рівня його добробуту.

Із зменшенням питомої ваги видатків соціального спрямування у загальному обсязі видатків місцевих бюджетів України у 2017 р. зменшилась і частка практично кожного із видів таких видатків (видатків на освіту – з 30,0% до 27,9%, видатків на охорону здоров'я – з 21,3% до 17,4%, видатків на культуру та мистецтво – з 2,5% до 2,3%) (рис. 1).

Найменшу частку впродовж 2015–2019 рр. становили видатки на фізичну культуру і спорт (близько 0,9–1,2%). До 2016 р. збільшувалась питома вага видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення – з 25,9% у 2015 р. до 30,4 % у 2016 р., що відбулося переважно через зростання виплат пільг та житлових субсидій з місцевих бюджетів (на 26,2 млрд грн у 2016 р. порівняно з 2015 р.). Проте до 2019 р. їхня частка вже становила 18,5%.

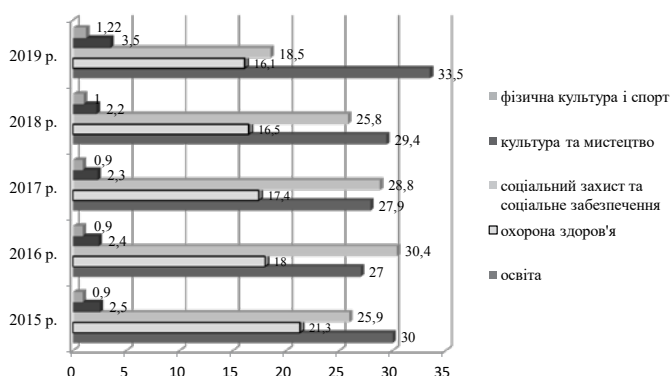

Рис. 1. Динаміка структури витратів соціального спрямування місцевих бюджетів України у 2015-2019 рр.

Джерело: Складено на основі даних Державної казначейської служби України [7–11].

Згідно з результатами дослідження за аналізований період у структурі витратів місцевих бюджетів переважали витрати на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист і соціальне забезпечення. Це свідчить про соціальне спрямування витратів місцевих бюджетів та посилення ролі витратів, які безпосередньо впливають на підвищення індексу регіонального людського розвитку загалом в Україні. Однак такі тенденції щодо зростання витратів на соціальний захист та соціальне забезпечення не стимулюють населення до активізації власної господарської діяльності для забезпечення якісного рівня життя.

З огляду на це важливою передумовою реалізації усіх завдань щодо забезпечення ефективного соціального розвитку регіонів є формування необхідного обсягу фінансових ресурсів, який відповідає потребам безпосередніх споживачів. Аналіз динаміки та структури витратів соціального спрямування місцевих бюджетів дав змогу з'ясувати, що фінансування галузей соціальної сфери є основним напрямком спрямування витратів місцевих бюджетів, про що свідчить щорічне зростання їхніх номінальних обсягів. Однак, незважаючи на це, необхідно оптимізувати витрати соціального спрямування, оскільки чинна система їхнього здійснення не сприяє досягненню повною мірою окреслених цілей щодо забезпечення різними видами суспільних благ усіх споживачів.

У сучасних умовах впровадження процесів децентралізації причиною функціонування соціально-орієнтованого бюджету є необхідність здійснення підтримки органами місцевого самоврядування тих громадян, які не мають змоги з об'єктивних причин забезпечувати власний добробут, та стимулювання економічного розвитку території шляхом ефективної діяльності суб'єктів господарювання і працездатного населення.

Реалізація такого напрямку бюджетної політики на місцевому рівні сприятиме вирішенню соціальних проблем та посилить позитивні тенденції щодо економічного зростання відповідних регіонів.

Враховуючи роль витратів місцевих бюджетів у забезпеченні економічного розвитку регіонів, до їхнього складу відповідно до бюджетної класифікації доцільно віднести:

- витрати на житлово-комунальне господарство;
- витрати на економічну діяльність (загальна економічна, торговельна та трудова діяльність, сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне

господарство, паливно-енергетичний комплекс, інша промисловість та будівництво, транспорт, зв'язок, телекомунікації та інформатика, інші галузі економіки та інша економічна діяльність).

У структурі видатків місцевих бюджетів України видатки на економічну діяльність та житлово-комунальне господарство становлять незначну питому вагу, що вказує на недостатні обсяги фінансування економічного розвитку територій. Із активізацією реформи децентралізації органам місцевої влади надається більше повноважень щодо формування достатньої дохідної бази та реалізації ними на місцевому рівні різноманітних програм і заходів, спрямованих на забезпечення економічного розвитку територій. Це супроводжується збільшенням обсягу видатків місцевих бюджетів.

Аналіз динаміки складу видатків місцевих бюджетів України, спрямованих на забезпечення економічного розвитку територій, показав нестабільну тенденцію їхнього здійснення у 2015–2019 рр. (табл. 2).

Таблиця 2

Видатки місцевих бюджетів України, спрямовані на забезпечення економічного розвитку регіонів, у 2015–2019 рр.

(млн грн)

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Абсолютн. приріст 2019/2015
Економічна діяльність	19121,9	34768,9	55883,2	77160,5	81854,2	62732,3
Загальна економічна, торговельна та трудова діяльність	385,9	1078,9	1417,9	85,7	50,0	-335,9
Сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне господарство	1329,8	1408,9	1871,2	350,0	433,3	-896,5
Паливно-енергетичний комплекс	6,5	48,5	50,9	60,9	9,3	2,8
Інша промисловість та будівництво	162,7	178,0	227,2	11419,0	15023,0	14860,3
Транспорт	8006,1	13926,7	28814,6	42340,9	40735,1	32729,0
Зв'язок, телекомунікації та інформатика	138,8	262,6	753,3	1006,7	1094,6	955,8
Інші галузі економіки	378,0	914,1	1607,7	513,6	568,7	190,7
Інша економічна діяльність	8713,7	16950,9	21140,0	21383,3	23939,9	85226,2
Житлово-комунальне господарство	15678,9	17535,0	27170,5	30048,5	34382,0	18703,1
Разом видатків місцевих бюджетів України	276939,9	346343,5	490122,9	563277,4	557530,5	280590,6

Джерело: Складено на основі даних Державної казначейської служби України [7–11].

Згідно з даними табл. 2 упродовж аналізованого періоду простежується зростання абсолютного обсягу видатків місцевих бюджетів України, які спрямовані на забезпечення економічного розвитку регіонів.

Так, видатки на економічну діяльність у 2019 р. порівняно з 2015 р. зросли майже у 4,3 разу, або на 62732,3 млн грн (з 19121,9 млн грн у 2015 р. до 81854,2 млн грн у 2019 р.). У складі таких видатків у 2019 р. найбільшу частку становлять видатки на транспорт (49,7%) та видатки на іншу економічну діяльність (29,2%). Видатки на транспорт у 2019 р. становили 40735,1 млн грн, що на 32729,0 млн грн більше, ніж у 2015 р. (або в 5,1 разу більше) та на 1605,8 млн грн менше, ніж у 2018 р. Поступове зростання видатків на іншу економічну діяльність відбулось упродовж зазначеного періоду з 8713,7 млн грн до 23939,9 млн грн.

У 2017 р. значно збільшився (у 17,1 разу) обсяг видатків на сільське, лісове господарство, мисливство та рибне господарство. Однак у 2018 р. їхній обсяг зменшився до 350,0 млн грн порівняно з обсягом видатків минулого року – 1871,2 млн грн.

Позитивною тенденцією до зростання характеризуються і видатки на зв'язок, телекомунікації та інформатику – з 138,8 млн грн у 2015 р. до 1094,6 млн грн у 2019 р. Їхній абсолютний приріст становив 955,8 млн грн.

Щодо видатків місцевих бюджетів на житлово-комунальне господарство, то з 2015 р. їхній обсяг збільшився від 15678,9 млн грн до 34382,0 млн грн у 2019 р. (майже у 2,1 разу). Абсолютний приріст зазначених видатків становив 18703,1 млн грн.

Таким чином, на основі проведеного аналізу здійснення видатків місцевих бюджетів, спрямованих на забезпечення економічного розвитку регіонів, резюмуємо необхідність підвищення економічної активності населення на відповідній території, збільшення можливостей участі громадян в економічній діяльності.

Дослідження бюджетної практики країн Східної Європи в умовах децентралізаційних процесів засвідчує, що бюджетне фінансування на місцевому рівні здійснюється переважно за рахунок власних бюджетних коштів, а трансферти з державного бюджету для виконання делегованих повноважень становлять 27,5% [12, с. 13]. Важливим здобутком таких країн, як Чехія, Угорщина і Словаччина є досягнення децентралізованої системи відповідальності та компетенцій у контексті уникнення необмеженої децентралізації, проте з урахуванням повноправної роботи місцевих органів влади у забезпеченні соціально-економічного розвитку підвідомчих територій. З метою підвищення ефективності здійснення видатків місцевих бюджетів у вищезазначених країнах також розширено контрольні заходи Державної аудиторської служби [12, с. 18].

Здійснення реформи децентралізації в Україні, в тому числі у сфері бюджетних відносин, супроводжується зростанням ризиків поглиблення проблем міжбюджетних відносин щодо їхнього впливу на посилення дисбалансів соціально-економічного розвитку регіонів, недостатнім рівнем стимулювання активності громад щодо вирішення питань ефективності використання бюджетних коштів [13, с. 79].

Доцільно зазначити, що важливим засобом для підвищення ефективності використання бюджетних коштів у складі програм соціально-економічного та культурного розвитку територій, забезпечення виконання заходів і завдань програм

в установленні терміни, досягнення передбачених показників програм, використання фінансових, матеріально-технічних та інших залучених ресурсів за призначенням є регіональні цільові програми. Від визначення засад їхнього формування, затвердження, моніторингу, виконання на відповідній території залежить правильність та обґрунтованість бюджетних програм у контексті застосування програмно-цільового методу на рівні відповідних бюджетів.

Тому в забезпеченні соціально-економічного розвитку адміністративних територій важливу роль відіграють сформовані з урахуванням потреб населення та пріоритетів розвитку регіону регіональні цільові програми, від належного фінансування яких залежить їхня подальша реалізація.

Висновки. Проведення бюджетної реформи супроводжується посиленням ролі місцевих бюджетів та трансформацією форм і методів їхнього впливу на соціально-економічний розвиток регіонів. Місцеві бюджети відіграють переважно стабілізаційну роль, а в результаті здійснення видатків безпосередньо впливають на реалізацію економічних реформ, соціальні процеси в державі і регіонах, рівень суспільного добробуту населення. Саме за рахунок коштів місцевих бюджетів вирішуються завдання місцевого значення, забезпечується надання населенню локальних благ і послуг, а також ефективний розвиток територій. Загалом склад, структура і динаміка бюджетних видатків відображає державні, регіональні та місцеві пріоритети соціально-економічного розвитку держави та регіонів.

Перспективи подальших досліджень. У подальших наукових дослідженнях доцільно акцентувати увагу на проблемах і шляхах підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів з метою забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів.

Література

1. Мельник В. В. Теоретичні засади соціально-економічного розвитку регіону як складник державного регулювання економіки. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 17. С. 125–130.
2. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05. 02. 2015 р. № 156-VIII. Дата оновлення: 05. 02. 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19> (дата звернення: 20.10.2020).
3. Стоянець Н. В. Методологічні аспекти соціально-економічного розвитку регіону. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2015. Вип. 2 (4). С. 208–213.
4. Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 21. 10. 2015 р. № 856. Дата оновлення: 17. 09. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF> (дата звернення: 20.10.2020).
5. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за 2018 рік: Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Reytingova-otsinka-za-2018-rik-prezentatsiyi-materiali.pdf> (дата звернення: 06.11.2020).

6. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за 2019 рік: Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/rejtyngova-oczninka-za-2019-rik-prezentacijni-materialy-2.pdf> (дата звернення: 06.11.2020).
7. Звіт про виконання місцевих бюджетів України за 2015 рік. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2015> (дата звернення: 14.10.2020).
8. Звіт про виконання місцевих бюджетів України за 2016 рік. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2016> (дата звернення: 14.10.2020).
9. Звіт про виконання місцевих бюджетів України за 2017 рік. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2017> (дата звернення: 14.10.2020).
10. Звіт про виконання місцевих бюджетів України за 2018 рік. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2018> (дата звернення: 14.10.2020).
11. Звіти про виконання місцевих бюджетів України за 2019 рік. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2019-9> (дата звернення: 14.10.2020).
12. Лентнер Ч., Надь Л., Ваша Л., Хегедуш С. Порівняльний аналіз процесу дотримання Європейської хартії місцевого самоврядування на прикладах Чеської Республіки, Угорщини та Словаччини з особливою увагою до економічних умов та угорських нетипових особливостей. *Економічний часопис-XXI*. 2018. № 173 (9-10). С. 10–18.
13. Сторонянська І. З., Беновська Л. Я. Ризики адміністративно-фінансової децентралізації: теоретичні гіпотези та емпіричні оцінки. *Економічний часопис-XXI*. 2017. № 166 (7-8). С. 76–79. URL: <http://soskin.info/userfiles/file/Economic-Annals-pdf/DOL/ea-V166-15.pdf>

References

1. Melnyk, V. V. (2018). Teoretychni zasady socialno-ekonomichnoho rozvytku rehionu yak skladnyk derzhavnoho rehuliuвання ekonomiky [Theoretical principles of socio-economic development of the region as a component of state regulation of the economy]. *Ekonomika i suspiljstvo - Economy and society*. Vyp. 17. pp. 125-130. [in Ukrainian].
2. Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky: Zakon Ukrainy №156-VIII vid 05. 02. 2015 r. [On the principles of state regional policy The Law of Ukraine №156-VIII of February 5, 2015]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> [in Ukrainian].
3. Stoianets, N. V. (2015). Metodolohichni aspekty socialjo-ekonomichnoho rozvytku rehionu [Methodological aspects of socio-economic development of the region]. *Naukovyj visnyk Mukachivskogho derzhavnogho universytetu - Scientific Bulletin of Mukachevo State University*. Vyp. 2 (4). pp. 208-213. [in Ukrainian].
4. Pro zatverdzhennia Poriadku ta Metodyky provedennia monitorynhu ta otsinky rezultatyvnosti realizacii derzhavnoi rehionalnoi polityky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy №856 vid 21. 10. 2015 r. [On approval of the Procedure and Methodology for monitoring and evaluating the effectiveness of the implementation of state regional policy: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine №856 of October 21, 2015]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

5. Monitorynh socialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv za 2018 rik: Ministerstvo rehionalnoho rozvytku, budivnytstva ta zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Ukrainy (2019). [Monitoring of socio-economic development of regions in 2018: Ministry of Regional Development, Construction and Housing of Ukraine]. Retrieved from <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Reytingova-otsinka-za-2018-rik-prezentatsiyni-materiali.pdf> [in Ukrainian].
6. Monitorynh socialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv za 2019 rik: Ministerstvo rehionalnoho rozvytku, budivnytstva ta zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Ukrainy (2020). [Monitoring of socio-economic development of regions in 2019: Ministry of Regional Development, Construction and Housing of Ukraine]. Retrieved from <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/rejtyngova-oczinka-za-2019-rik-prezentacijni-materialy-2.pdf>. [in Ukrainian].
7. Zvit pro vykonannya mistsevykh biudzhetiv Ukrainy za 2015 rik. [Report on the implementation of local budgets of Ukraine for 2015]. Retrieved from <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2015> [in Ukrainian].
8. Zvit pro vykonannya mistsevykh biudzhetiv Ukrainy za 2016 rik. [Report on the implementation of local budgets of Ukraine for 2016]. Retrieved from <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2016> [in Ukrainian].
9. Zvit pro vykonannya mistsevykh biudzhetiv Ukrainy za 2017 rik. [Report on the implementation of local budgets of Ukraine for 2017]. Retrieved from <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2017> [in Ukrainian].
10. Zvit pro vykonannya mistsevykh biudzhetiv Ukrainy za 2018 rik. [Report on the implementation of local budgets of Ukraine for 2018]. Retrieved from <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2018> [in Ukrainian].
11. Zvit pro vykonannya mistsevykh biudzhetiv Ukrainy za 2019 rik. [Report on the implementation of local budgets of Ukraine for 2019]. Retrieved from <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2019-9> [in Ukrainian].
12. Lentner, Ch., Ch., Nad L., Vasha, L., Khehedush, S. (2018) Porivnialnyi analiz protsesu dotrymanna Yevropeiskoi khartii mistsevoho samovriaduvannya na prykladakh Cheskoj Respubliky, Uhorshhyny ta Slovachchyny z osoblyvoiu uvahoiu do ekonomichnykh umov ta uhorsjkykh netypovykh osoblyvostei [Comparative analysis of the process of compliance with the European Charter of Local Self-Government on the examples of the Czech Republic, Hungary and Slovakia with special attention to economic conditions and Hungarian atypical features]. *Ekonomichnyj chasopys-XXI. - Economic Journal-XXI. №173 (9-10)*. pp. 10-18. [in English].
13. Storonianska, I. Z., Benovska, L. Ja. (2017). Ryzky administratyvno-finansovoi detsentralizacii: teoretychni hipotezy ta empyrychni otsinky. [Risks of administrative and financial decentralization: theoretical hypotheses and empirical estimates]. *Ekonomichnyj chasopys-XXI. - Economic Journal-XXI. №166 (7-8)*. pp. 76-79 URL: <http://soskin.info/userfiles/file/Economic-Annals-pdf/DOI/ea-V166-15.pdf>. [in English].

Статтю отримано 12 листопада 2020 р.
Article received November 12, 2020